

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

гогів та їхніх вихованців стосовно вибору шляхів самореалізації та професійного й особистісного зростання. Завдяки цьому свобода вибору як вектор виховання, а також як категорія громадянського суспільства загалом стає домінантною вже на ранніх етапах розвитку дитини, що забезпечить її гармонійний особистісний та соціальний розвиток у подальшому.

Література:

1. Бабанский Ю. К. Методи обучения в современной общеобразовательной школе. – М. : Просвещение, 1985.
2. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні. – Львів: Літопис, 2005. – 541 с.
3. Бориско Н. Ф. Тенденции развития учебно-методических комплексов с учетом новых информационных и коммуникационных технологий // Іноземні мови. – 2001. – № 3. – С. 10-21.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. І перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Вікіпедія
6. Офіційний сайт ООН: [www.un.org.en](http://www.un.org/en)

Урсал Д.О., Санталова К.І.*

ВИВЧЕННЯ МОДЕРНІСТСЬКИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядаються особливості вивчення модерністських творів на уроках світової літератури. Подаються методичні рекомендації щодо вивчення поетичних та епічних творів модернізму в старших класах.

Модерністські твори до середини 90-х років ХХ століття визнавалися фахівцями складними для вивчення в середніх загальноосвітніх закладах, на уроках літератури вони не розглядалися навіть оглядово. Увага фахівців до модернізму як мистецької філософії, творчого методу та мистецького напрямку посилилася лише наприкінці ХХ століття, а тому сьогодні вивчення модерністських творів являє собою одну з найскладніших проблем не тільки для вчителів і учнів, а й для літературознавців.

Про актуальність проблеми вивчення модерністських творів у школі свідчать роботи Д. Затонського, Д. Наливайка, С. Павличка, Т. Гундорової, Я. Поліщука, О. Ніколенко, Л. Єремєєва, О. Міхільова, Ю. Ковбасенка, О. Ісаєвої, Є. Волощук.

Модерністські напрями протистоять реалізму, письменники відтворюють свій суб'єктивний світ, насичений символікою, алюзіями, увагою до позасвідомих сфер психіки, умовністю, експериментаторством, формотворчістю. Можемо сказати, що модерністи свідомо роблять свою творчість елітарною, антидемократичною. Тут якраз і постає проблема для учнів, які не

* © Урсал Д.О., Санталова К.І.

завжди можуть розуміти це мистецьке явище.

Сьогодні формувати літературний смак людини дуже не просто. Телебачення, кіно відтіснили прозу і поезію на другий план. «Легке мистецтво» заповнило інформаційний простір та вільний час людини. Елітну літературу замінює так зване «чтиво». Бажання читача «споживати» таку неякісну духовну їжу – результат того, що у свій час його не навчили розуміти, слухати, бачити, відрізняти оригінал від підробки.

Особливо актуальним це завдання є у старших класах і вирішується на уроках літератури.

Завдяки своїй складності і багатозначності модерністська література вважається елітарною. Твори письменників-модерністів, що пропонуються програмою зі світової літератури до вивчення в школі, надзвичайно складні у філософському, психологічному та естетичному планах і потребують ґрунтовної підготовки до сприйняття, без якої учні не тільки не зрозуміють це мистецьке явище, а й взагалі втратять будь-який інтерес до нього. Тим часом, отримавши випереджальне завдання прочитати твори, що розглядатимуться протягом наступного року, і, взявшись улітку за книжки, старшокласник натрапляє на незрозумілу фантастику, сповнену жахів: то добра і порядна людина перетворюється на таргана, то сам диявол прогулюється великим містом і стає причетним до низки безчинств. Непідготовлений до сприйняття нового мистецтва читач, на жаль, не відчуває ні позитивного емоційного, ні естетичного задоволення від спілкування із самотнім літературним явищем, краса і пафос якого так і залишаються для нього за сімома замками. Саме тому вчитель повинен ознайомити своїх вихованців зі специфічними рисами мистецтва модернізму вже в 10 класі, а підготовку до сприйняття таких творів слід розпочинати перед вивченням роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея», що одним із перших (серед епічних творів) репрезентує собою напрям символізму.

Віолетта Уліщенко визначає три рівні сформованості читачької компетентності учнів щодо розуміння модерністських творів і вмінь її самостійно аналізувати: низький, середній і високий.

Перший рівень (низький) характеризується тим, що учні, у першу чергу, приділяють увагу змістові твору, висловлюють емоційно-оцінне ставлення до зображеного без належної аргументації, не завжди можуть виявляти символічні деталі, вибудовувати асоціативні зв'язки, метафори, з'ясовувати підтекст і розкривати його сутність. Учні не завжди розуміють і пояснюють характер висвітлених автором проблем.

Другий рівень (середній) характеризується тим, що учні зосереджують увагу не тільки на сюжеті твору, а й на визначенні окремих (із числа наявних у творі) особливостей модер-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

нітської прози без їх належної аргументації; недостатньо уваги приділяється жанровим особливостям; символам і мотивам твору. Школярі лише пробують установити діалог із текстом, проте їх відповіді й тлумачення на самостійно визначені питання не можна вважати достатньо аргументованими.

Третій рівень (високий) визначається тим, що учні глибоко розуміють модерністські твори з огляду на їх жанрову та мотивну специфіку, особливості виявлення типологічних рис (індивідуалізація і деперсоналізація образу головного героя (оповідача), новий тип психологізму (епіфанія), метафоричність, символіка, незавершеність фіналу, наявність підтексту.

Учні добирають необхідний матеріал для аргументації власних думок, уміють вести діалог із текстом (його автором), висловлюють при цьому особисте ставлення до порушених письменником проблем та характеру їх висвітлення у творі [2].

На практиці частіше всього спостерігаємо низький рівень розуміння модерністської прози: учні висловлюють емоційно-оцінне ставлення до зображеного без належної аргументації, недостатнє вміння виявляти символічні деталі, вибудовувати асоціативні зв'язки, визначаючи метафори, мотиви, з'ясовувати підтекст і розкривати його сутність. Школярі не завжди розуміють і пояснюють характер висвітлених автором проблем, не виявляють умінь діалогічного спілкування на рівні «читач – текст – автор».

З огляду на низьку сформованість в учнів умінь аналізу модерністської літератури виникла необхідність вивчити дану проблему і виробити певні методичні правила роботи учнів і вчителя під час вивчення таких творів на уроках світової літератури.

Модернізм – загальна назва літературних напрямів та шкіл ХХ століття, яким притаманні формотворчість, експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістична спрямованість. Визначальними рисами модернізму є :

- новизна та антитрадиціоналізм (хоча модерністи ніколи не поривають із літературною традицією цілком);
- індивідуалізм, зосередження на «Я» автора, героя, читача;
- психологізм, пильна увага до позасвідомих сфер психіки, до внутрішньої боротьби роздвоєного людського «Я»;
- широко використовуються такі художні прийоми, як «потік свідомості» та монтаж, що прийшов у літературу з кіномистецтва;
- використання символу як засобу пізнання й відтворення світу;
- у центрі модерністського твору – людина, яка шукає сенс буття, прислуховується до власних переживань, стаючи оголеним нервом епохи. [1].

Модерністську літературу не можна сприймати без певної підготовки і настрою. Жодну людину вона не може залишити байдужою: одних вона шокує своєю нестандартністю, інших вражає своїм глибинним змістом. Тому важливо підібрати правильний шлях сприйняття цієї унікальної течії мистецтва, знайти оптимальний спосіб донесення інформації, що спирається на індивідуальні особливості сприйняття людини.

Розуміння модерністського твору учнями значною мірою залежить від їхніх особистісних якостей, провідного каналу сприйняття, підготовленості до сприйняття, від естетичного досвіду та кола інтересів старшокласників.

Час владно вимагає оновлення методичного інструментарію педагога, вироблення вмінь працювати з текстами не лише реалістичної, а й модерністської, постмодерністської, авангардної літератури. Маємо пам'ятати, що сучасним дітям з їхнім захопленням Інтернетом стає нецікавим твір, який вони не можуть зрозуміти. Учитель повинен бути готовим до аналізу таких текстів. Якщо сам педагог не володіє методикою аналізу модерністського твору, він не розкриє ті ідеї, які закладені в його основі, а, можливо, навіть викличе відразу й байдужість до твору.

Підвищенню ефективності вивчення модерністського художнього твору сприяє:

- створення психологічної установки;
- повторне читання окремих епізодів тексту;
- коментоване читання окремих фрагментів тексту;
- графічне зображення художнього світу модерністського твору (опорні схеми, малюнки);
- актуалізація читацького досвіду шляхом відтворення візуальних, слухових, смислових, індивідуальних асоціацій;
- застосування прийомів «інтриги», «переказу» зі зміною особи оповідача, «оживлення картинки», «колективного співпереживання»;
- застосування системи навчальних завдань, спрямованих на осмислення компонентів твору;
- проведення проблемних диспутів, «мозкових штурмів», дискусій, «круглих столів».

Пропонуємо етапи роботи над поетичним модерністським твором:

1. Пояснити дітям, що світ у модерністському творі може стати вельми абсурдним, де змішалися низьке й високе, прекрасне й потворне.
2. З'ясувати перше враження від прочитаного: про що твір, що зрозуміли, сподобався чи ні.
3. Пояснити зміст незнайомих слів.
4. Повільно прочитати вдруге.
5. Розпочати коментар-пояснення кожного рядка, при цьому обов'язково звертаємось до асоціацій, які виникають в учнів,

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

а також до їхнього життєвого досвіду.

6. Аби допомогти учням, учителеві варто розпочати розмову із з'ясування власних вражень і почуттів. Продемонструвати власне читання. Сказане не означає, що це має бути монолог. Учитель робить зупинки, запитання адресує не лише самому собі, а й учням, вислуховує їхні варіанти.

7. Можна паралельно з коментарем на дошці малювати схематично наші асоціації, які допоможуть учням зрозуміти ідею твору.

8. Закінчивши коментар останнього рядка, узагальнити наші асоціації і намагатися уявити картину в цілому: про що ж твір, що він несе читачеві?

Аналізуючи епічний модерністський твір, зазначимо, що ефективним навчальним прийомом на етапі підготовки до читання стає моделювання життєво можливої ситуації, яка постає у творі. Це стимулює рефлексивну діяльність та пізнавальну активність учня. Результативність виявляється у створенні такої психологічної установки, яка забезпечує високу мотивацію до творчого сприйняття тексту і сприяє вирішенню проблем особистісного розвитку. Активізація пізнавальної діяльності учнів підтримується на всіх етапах вивчення епічного модерністського художнього твору завдяки використанню завдань, різних за характером (пізнавальних, проблемних, творчих). Такі завдання підвищують інтерес до матеріалу, допомагають глибше його засвоїти й застосовуються як для колективної, так і для індивідуальної роботи. Варто давати учням випереджувальні завдання, які передбачають пошуково-дослідницьку роботу з історії, філософії, культурології (наприклад, підготовка бліц-презентації одного з мистецьких напрямів).

Слід зосереджувати увагу на художніх деталях, символах, аналізувати такі специфічно модерністські елементи структури твору, як відкритий фінал та філософський підтекст.

Важливо дотримуватися низки психолого-педагогічних умов:

- урахування вікових можливостей пізнавальної діяльності учнів старших класів, їхнього життєвого досвіду;
- стимулювання асоціативного мислення та рефлексії як важливої умови самопізнання через самореалізацію;
- спрямування пізнавальної діяльності школярів на вирішення пізнавальних, проблемних, творчих завдань із метою створити мотиваційну базу навчання як основу підвищення читацької зацікавленості;
- використання групових і парних форм роботи як найсприятливіших для співробітництва між учнями;
- стимулювання самостійності учнів на всіх етапах вивчення модерністського твору.

На уроках світової літератури при вивченні модерністських

творів доцільно:

1. Застосовувати поглиблену підготовку до сприймання модерністської літератури, що враховуватиме емоційно-інтелектуальні потреби учнів відповідно до специфіки модерністського твору.

2. Дотримуватись психолого-педагогічних умов, які впливають на сприйняття учнями модерністської літератури (вікові можливості, особливості читацького сприйняття, уміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати, працювати самостійно).

3. Розвивати асоціативне мислення у процесі вивчення модерністських творів.

4. Удосконалювати навички порядкового аналізу модерністської поезії, порівнювати різні інтерпретації твору, обґрунтовуючи власну позицію.

5. Моделювати життєво можливі ситуації, які підвищують інтерес старшокласників до творчого осмислення модерністської літератури.

6. Застосовувати цілісний підхід до вивчення художнього твору на основі системного залучення різних видів літературознавчого та лінгвістичного аналізу з опорою на особливості читацької активності учнів.

7. Використовувати філософський та літературознавчий матеріал для самостійного опрацювання учнями безпосередньо під час аналізу модерністського твору, що сприяє глибокому розумінню світоглядної позиції митця, яка відбилася в поетиці мистецького явища, та особливостей, властивих модерністській прозі.

8. Формулювати наскрізне завдання, що забезпечує довготермінову мотивацію протягом вивчення теми та різних за характером дидактичної мети завдань і запитань (пізнавальних, проблемних, рефлексивних, творчих), що сприяють створенню низки короткотермінових мотивацій.

9. Під час аналізу модерністського твору відомості про життя і творчість письменника, що традиційно передують знайомству з текстом, можна з'ясувати безпосередньо в процесі розкриття сутності філософського підтексту і встановлення зв'язку зі світоглядною позицією митця.

10. У процесі вивчення модерністського художнього твору спонукати школярів до власної дослідницької діяльності, духовного та морально-етичного збагачення під впливом мистецтва слова.

11. Сприяти вихованню у старшокласників толерантності, поваги до поглядів інших людей, вирішенню старшокласниками важливих проблем особистісного характеру, становленню світоглядної позиції.

Отже, проблема вивчення модерністської літератури в школі на уроках світової літератури дійсно залишається актуаль-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

ною. До сприйняття модерністських творів учнів треба готувати, урахувуючи естетичний досвід школярів, їх особистісні якості. Учитель має виробляти в учнів здатність толерантно сприймати інший погляд на світ, формувати вміння визнати, що істини може бути багато, і кожна з них має право на існування.

Література:

1. Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997. – С. 259.
2. Уліщенко В. Підготовку учнів до сприйняття мистецтва модернізму починати з X класу // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – №4. – С. 5-10.
3. Уліщенко В. Зародити інтерес учня до книги можна тільки в тому разі, якщо враховувати його внутрішні потреби // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – №5(277). – С. 48-51.

Чух Г.П.*

ВИКОРИСТАННЯ ФАНФІКІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ВИДУ ЗАВДАНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ

У статті розкрито поняття фанфіку як особливого явища в літературній творчості. Запропоновано методи та прийоми використання фанфіків як виду творчої діяльності на уроках української та світової літератури.

Креативність – риса, яка є однією з визначальних складових професіоналізму творчої людини. Цілеспрямоване використання у процесі навчання творчих завдань допоможе спонукати кожного школяра до активної творчої діяльності, зорієнтує на пошук нових креативних ідей, сприятиме творчому самостійному становленню школярів. Ураховуючи специфіку літератури як шкільного предмета й мистецтва слова, учителю-словеснику для розвитку креативних здібностей доцільно урізноманітнити види творчих завдань: замальовка за певним твором; етюди, навіяні літературним образом; перенесення персонажів твору в наші дні; лист герою або письменнику. Усі ці види робіт можна вважати творчими прийомами створення фанфіків.

У методиці викладання літератури використання фанфіку як виду творчої діяльності порівняно нове. «Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення української і світової літератури у 2012/2013 навчальному році» пропонують учителю вважати домашній контрольний твір обов'язковою формою контролю. Якщо ж домашній контрольний твір залишений учителем, необхідно обрати таку форму творчої роботи (наприклад, створення *фанфіків* тощо), щоб учні самостійно виконували творче домашнє завдання [3]. Цікаво, що і нові програми з літератури, які почнуть діяти з 1 вересня 2013 року,

* © Чух Г.П.